

Barth.

K. H. KROON

De plaats en de kleur van het hart

Toen de 10de mei van dit jaar de „patriarch der protestantse theologen” Karl Barth te Bazel tachtig jaar werd, publiceerde ten onzent het „barthiaanse” blad „In de Waagschaal” een artikel over zijn theologie en theologische methode van de hand van drs. G. H. ter Schegget, dat de jubilaris nadien zelf een der beste noemde die hij had gelezen. Dat oordeel was daarom van belang, omdat in dat artikel o.a. deze zinnen voorkwamen: „Deze theologie doet niets dan ontvouwen wat in God gegeven is: Zijn zelfopenbaring als de God die het mensenvolk uit alle religieuze, sociale en economische slavernij bevrijdt tot de heerlijkheid der Godskinderen. Barths krachtige voteren voor links (de plaats van het hart) en zijn kleurbekentenis voor rood (de kleur van het hart), zijn neen-zonder-reserve tegen het fascisme en zijn geheel andere visie op en verhouding tot het communisme, hangen onmiddellijk samen met zijn theologische „Anliegen” en zijn daarvan niet los te maken.” Zowel in ons land als elders ter wereld waren er namelijk nogal eens theologen zowel als politici, die meenden dat men het een van het ander zeer wel kon los maken en daarom aan Barth zelfs inconsequentie, onbegrip of vooroordeel op politiek gebied verweten.

Een leermeester van drs. Ter Schegget, de bekende Amsterdamse hoogleraar in de dogmatiek en tevens christelijk-historisch voorman, prof. Van Niftrik, deelde Scheggets conclusies als boven genoemd bijvoorbeeld volstrekt niet en was — althans tot dusver — van oordeel, dat men zodoende ten onrechte van Barth „een revolutionair maakte”. Intussen is gebleken, dat professor Van Niftrik in de laatste tijd, wellicht onder de indruk van allerlei nationale gebeurtenissen, die gedachtengang van zijn leerling nu toch is gaan delen en dusdoende zich van zijn grote leermeester Barth is gaan distantiëren.

In de enige maanden geleden verschenen verzameling interviews van de hand van drs. G. Puchinger: „Is de gereformeerde wereld veranderd?” zegt hij o.a.: „Ik voel mij nog diep verbonden met Barth en toch ben ik jegens hem meer zelfstandig geworden.” Hij licht dat toe ten aanzien van enige gewijzigde dogmatische inzichten en zegt dan: „Deze zuiver dogmatische vraagstelling loopt natuurlijk parallel met een meer politiek aspect: dat de theologie van Barth vrijwel geen ruimte laat voor verbondenheid met de natie en eigenlijk altijd gedrongen heeft in socialistische richting,

waardoor het geloof in de handeling tot concreetheid komt. En in die zin kan ik tegenwoordig weer waarderend opbrengen voor het adagium God—Nederland—Oranje.” Blijkbaar is dit ook de theologische basis geweest van de redevoering die hij kort voor Barths tachtigste verjaardag op de toogdag van de CHU in maart dezes jaars heeft gehouden. De NRC gaf daarvan een verslag, waaruit ik het volgende citeer. „Als een frisse predikant politieke luim met theologische ernst mixend sprak prof. Van Niftrik over de postzegel van Suurhoff en over minister Vondeling, maar verkondigde hij tevens de geschiedfilosofie van de Christelijk-Historische Unie. De bijbel is geen dogmatiek maar geschiedenis, zei de hoogleraar, en wij zijn christelijk-historisch omdat God in de geschiedenis leeft, niet als idee maar als wezen. Die geschiedenis is een en al objectiviteit, en in die objectiviteit ligt de binding van het Nederlandse volk aan het Oranjehuis. Het is daarom fout, een subjectieve waardering te geven van de monarchie, aldus prof. Van Niftrik; wij moeten duidelijk maken dat de CHU een conservatieve partij is die met de subjectiviteit van de volkswil, van het „drecht commun”, niets te maken wil hebben.” Het verslag eindigt met de woorden: „Luid applaus viel deze theoloog van de CHU ten deel, waarbij wij in het midden laten of dit zijn Orangisme dan wel zijn geschiedenistheologie betrof.” Deze slotzin zou dunkt mij, voor zover ik Barth persoonlijk ken en gesteld dat Barth deze toespraak had kunnen horen, nog mild zijn gebleken bij wat prof. Van Niftriks leermeester over deze geschiedenistheologie zou hebben opgemerkt!

Intussen is het een misverstand, te menen dat Barths keuze al vroeg voortkwam uit een kortzichtig weglopen met het empirische socialisme, waartegen hij namelijk van den beginne af grote reserves had. Wel kwam het voort uit een inzicht, dat hij reeds in februari 1915 in een brief aan zijn vriend Thurneysen aldus weergaf: „Ik ben nu lid geworden van de sociaal-democratische partij. Juist omdat ik mijn best doe, zondag aan zondag over de laatste dingen te spreken, heeft mij dat niet meer toegelaten om persoonlijk in de wolken boven de tegenwoordige boze wereld te zweven, waar moest het juist nu getoond worden, dat het geloof aan het allergrootste de arbeid en het lijden in het onvolkomene niet uitsluit maar insluit. De socialist in mijn gemeente zullen mij nu, na

vember 1918 lees ik: „Van de griep opgestaan moeten we nu toch in deze buitengewone tijden snel weer contact opnemen... Wie nu met één centrale blik zou vermogen in te zien in de grond der wereldverhoudingen, om dan van daaruit te spreken, te handelen! — Hadden we ons toch eerder tot de bijbel bekeerd, opdat we nu vaste grond onder de voeten zouden hebben! Men broedt afwisselend over de krant en het Nieuwe Testament en ziet eigenlijk verschrikkelijk weinig van de organische samenhang van beide werelden, waarvan men nu duidelijk en krachtig getuigenis moest kunnen geven. Of gaat het jou anders? Jij staat toch in zoverre met een zuiverder geweten als je niet zoals ik bijna elke dag drukproeven moet lezen van een boek, waarmee ze waarschijnlijk in de hemel al „klaar” zijn. Bijna met bevrediging rijd ik nu op de fiets her- en derwaarts rond om bij de laatste maatregelen tegen de wegtrekkende griep mee te werken. Op zekere dag werd ik wakker als president van een elfkoppige steuncommissie met 6000 francs contant kapitaal, dat door onze fabrikanten werd opgebracht. De Mammon begint vlak voor het sluitingsuur op eens te wankelen op zijn troon en er wordt nu op leven en dood in het schoolgebouw voor allen soep gekookt en verdere nuttige werken met kleren enz. zullen nog volgen. Of zo de intocht van het bolsjewisme in Safenwil kan worden tegengehouden?”

Helaas willen ook zgn. „barthianen” nog wel eens vergeten — of zelfs niet eens meer weten — dat Barths theologie en daarmee gepaard zijn besliste en tegelijk vrije keuze voor links en rood in 1914 concreet is geboren uit zijn ontzetting over het „rechtse” manifest der 93 Duitse academici, waarin zij achter Wilhelm II aan hun „verbondenheid met de natie” beleden en waaronder de namen van ongeveer al zijn vereerde theologische leermeesters stonden! Hij zelf heeft dat echter nooit meer vergeten! Voor vele andere leerlingen is het dan ook allerminst verwonderlijk geweest dat hij vrijwel in dezelfde dagen als waar prof. Van Niftrik zijn Nederlandse politico-theologische traktaat ten beste gaf, de volgende vraag stelde aan de 23 organisatoren en 25.000 deelnemers van een massademonstratie onder het motto „Geen ander evangelie”, gehouden in Dortmund op 6 maart dezes jaar: „Bent u van plan en bereid, een dergelijke beweging en een dergelijke manifestatie op touw te zetten en eraan deel te nemen: tegen het verlangen

Achtergronden van Koekoeksgedrag

A. PEPER

Je zal toch boer zijn tegenwoordig. Riep deze beroepsomschrijving in stedelijk milieu toch al de nodige negatieve en komische associaties op, door de opkomst van Koekoek zijn deze nog versterkt. En dan te bedenken dat Koekoek eigenlijk groot is geworden door stemmenwinst, geboekt bij stedelijke middenstanders, arbeiders, half-intellectuelen, ongeïnteresseerden en grappenmakers. Een stad die zichzelf respecteert heeft een, al of niet verscheurd, groepje representanten van de Boerenpartij in de raad. Het boerenelement is op de achtergrond geraakt. Zelfs de leider kan alleen nog dank zij zijn accent voeling houden met het agrarische deel van zijn achterban. Van het boeren zelf heeft hij geen kaas meer gegeten. Melkactiviteiten en mestkar hebben plaats moeten maken voor Kamerlidmaatschap en Mercedes.

Het lijkt daarom niet overbodig eraan te herinneren dat de beweging van Koekoek haar oorsprong, als men wil haar wortels, had in de ontevredenheid van een groot aantal kleine boeren op de Veluwe en Drente. De beweging waarin zij zich, onder leiding van Koekoek, organiseerden was de, nog steeds bestaande, Vereniging voor Bedrijfsvrijheid in de Landbouw. De Boerenpartij is later de politieke representant van deze beweging geworden. Het doel van deze beide organisaties is gelijk: een terugkeer naar de liberale economie. Zij zijn van mening dat de overheidsbemoeienis met de landbouw de boeren alleen maar ellende gebracht heeft. Voorwaar een uiterst radicale opvatting!

Nu kun je, zoals minister Biesheuvel, wel haarfijn gaan uitleggen hoe genadeloos de boerenstand bij een liberale economie om zeep wordt geholpen, veel helpen doet het niet. Je kunt ook reageren als Pen. Deze schreef een paar jaar geleden een ironisch artikel waarin hij de hoop uitsprak dat Koekoek maar gauw een meerderheid zou verwerven. In dat geval zouden de stedelingen, door de massale opheffing van landbouwbedrijven, eindelijk een ruime keus hebben uit idyllische boerdertjes tegen een schappelijke prijs.

Maar naar Biesheuvel luistert de vrije boer niet en van Pen heeft hij nog nooit gehoord. Zij lezen uit-

cistische elementen heeft aange-trokken, maar wel dat de overgrote meerderheid niet als fascistisch aangemerkt kan worden. Het is verstandiger eerst te onderzoeken welke fouten er door het beleid zijn gemaakt alvorens de bezwaren en protesten in de veilige fascistische hoek onder te brengen.

Voor de landbouw ligt, teruggebracht tot een aantal basisproblemen, de zaak als volgt:

In bijna alle economisch ontwikkelde landen (Engeland is de belangrijkste uitzondering) beschermen hoge tolmuren de prijzen van landbouwprodukten op de binnenlandse markt. Door de consument een betrekkelijk hoge prijs te laten betalen is de boer verzekerd van een redelijk inkomen. De grote produktiviteitsstijging die na de oorlog in de landbouw heeft plaatsgevonden kan de consument, met zijn beperkte maagomvang, niet aan. Economisten zeggen: de vraag naar landbouwprodukten is inelastisch. Dit heeft in Nederland, met name in de zuivelsector, een overschotprobleem geschapen. De overschotten worden, net als die van andere landen, geloosd op de wereldmarkt. Geen echte wereldmarkt dus, maar een markt van overschotten met als gevolg zeer lage prijzen. Overschotten betekenen ook een druk op de prijzen in het binnenland. Overheid en consument moeten voortdurend bijspringen om de inkomens in de landbouw op een enigszins redelijk peil te houden. Dit is mogelijk gemaakt door de snelle stijging van de reële inkomens in de niet-agrarische sectoren van onze economie. Die stijging was nl. voortdurend aanleiding voor de agrarische bevolking, die door een verbeterde communicatie weet heeft van wat er elders gebeurt, om inkomenseisen te stellen. Een begrijpelijk en redelijk verlangen. Voor de vaststelling van dat redelijk inkomen gaat het beleid uit van het goed geleide, middelgrote bedrijf. Het inkomen dat uit arbeid voortvloeit moet dan ongeveer gelijk zijn aan het arbeidsinkomen van een arbeider in de industrie.

Door de inkomensontwikkeling in de niet-agrarische sector moet een bedrijf steeds groter worden om bij te blijven. Ook in de landbouw is een groei naar grotere eenheden onvermijdelijk.

blijft toch hun economische nood bestaan.

Het landbouwbeleid is tot nu toe nog te weinig een beleid op lange termijn geweest. De formuleringen zijn vaag, zoals: de noodzaak van een gezonde (?) boerenstand (hoe groot?), het handhaven van een eigen landbouwproduktie (hoe veel?) om in crisissituatie van voedsel verzekerd te zijn, e.d.

De noodzaak van bedrijfsvergroting, die zich al sinds de oorlog duidelijk aftekent, is geen aanleiding geweest om tegenover de kleine boeren (met al hun protesten tegen een dergelijk beleid) een duidelijke politiek te voeren. Een beleid op lange termijn had bv. in kunnen houden dat bedrijven onder een bepaalde grootte over 10, 15 of 20 jaar niet meer in aanmerking zouden komen voor overheidssteun. In de tussentijd had men, middels inkomensoverdrachten, de kleine boer een werkelijk redelijk inkomen kunnen geven, en verder beloning bij vroegtijdige liquidatie van het bedrijf en omscholingscursussen. In ieder geval was het dan al vroeg voor hem duidelijk geweest dat zijn bedrijf een aflopende zaak zou zijn. Nu zijn de landbouwprijzen, tot groot genoegen van de grote boeren, op een te hoog peil gehouden om de kleine boer in leven te houden, een leven dat op de lange duur toch niet te rekken valt. Zelfs kan men stellen dat ook voor wat wij nu moderne, middelgrote boeren noemen een dergelijke politiek zal moeten worden geëntaamd. Hun bedrijven zijn, door de inkomensontwikkeling bij de rest van de bevolking, over een aantal jaren te klein om van te bestaan. Het einde van de ontwikkeling naar grotere bedrijfseenheden is nog niet in zicht. Hiermee komen wij bij de heilige koe van de landbouwpolitiek: het gezinsbedrijf.

De produktie dient plaats te vinden op gezinsbedrijven, de hoekstenen van de agrarische bedrijfstak. De agrarisch-socioloog Constandse stelt dit vraagstuk aan de orde in zijn meer dan voortreffelijke studie „Boer en Toekomstbeeld”. Uit zijn studie blijkt zonneklaar dat ook de moderne, middelgrote boer onzeker is over zijn toekomst. De centrale vraag is: wat willen wij met de landbouw. Houden we vast aan het gezinsbedrijf dan zullen we, ondanks alle ontwikkelingen in de richting van grotere bedrijven, bereid moeten zijn de bedrijven van 20—25 ha over een zeer lange periode een behoorlijk inkomen te verzekeren. Al vindt de produktie dan niet plaats op de meest efficiënte eenheden, als wij

oordeel over het adagium God—Nederland—Oranje?" dit antwoord: „U weet dat ik dit adagium onder lange jaren hartstochtelijk heb verworpen en steeds weer heb gezegd, dat men deze grootheden zo maar niet op één rijtje kan stellen, ik geloof nog steeds dat die kritiek terecht was. Maar nu heeft die kritiek ten gevolge gehad, dat niemand in Nederland dit adagium meer durft aanheffen. Je hoort het eenvoudig niet meer — nergens meer! Daarom acht ik nu de tijd gekomen om ons af te vragen of dit adagium misschien toch nog enige waarde heeft... Ik zie steeds duidelijker dat het geloof, om tot handelen te komen, zoets als een ideologie nodig heeft. Een relatieve voorstelling, voor mijn part een mythe

dorpje in de duist, want de massaal-socialistische en daarmee verbonden „productie van de arbeid" haar intrede had gedaan. Tot verbazing en ontzetting van de Safen wilsse notabelen bleek de nieuwe dominee zijn hart bij de arbeiders te hebben, hun eerste mei publiekelijk mee te vieren en zich concreet met hun arbeidsconflicten in te laten. Onderwijl zat, alweer tot ergernis van menigeen, diezelfde „rooie rakker" soms dagen en halve nachten lang op zijn studeerkamer, bezig aan een commentaar op Paulus' brief aan de Romeinen, die brak met de gangbare uitlegging en in de theologie een wending zou inluiden gericht op het eschatologische rijk van de Messias, met zijn volkomen verlossing van alle sla vernij. In een brief van 11 no-

een rabiaat antisemitisme in West-Duitsland; en voor het sluiten van vrede tussen West-Duitsland en de Oosteuropese staten en de erkenning van de sinds 1945 bestaande grenzen?" Hij liet er op volgen, dat als hun zuivere belijdenis dit met zich meebracht en uitspraak, het een goede, kostbare en vruchtbare belijdenis was, maar in het andere geval met al haar zuiverheid geen goede, maar een „dode goedkope en muggenzittende" belijdenis! Voor de goede verstaander zijn deze woorden zowel theologisch als politiek glashelder! „Men moet al de gloed van zijn hart gebruiken om zijn hoofd koel te krijgen," heeft iemand eens treffender geformuleerd. Karl Barth heeft daarvoor al de gloed van zijn hart gebruikt.

bij de kleine boeren gerechtsvaardig en, op zijn minst, begrijpelijks. De sterke opkomst van de Koekoekbeweging is door „bons-fide" partijleiders en autoriteiten wat al te gemakkelijk afgedaan door haar meteen als fascistisch te bestempelen. Daarmee worden de problemen omzeild. Het feit dat de Boerenpartij de laatste verkiezingen aanzienlijke steun heeft gekregen van links-socialistische arbeiders zou te denken moeten geven. Met het toch al zo aan inflatie lijdende woord fascisme moeten we zuinig omspringen. We kunnen het beter bewaren voor lieden die consequent de democratie de nek om willen draaien. Daarmee wil niet gezegd zijn dat de Boerenpartij geen fas-

ne boeren hebben een inkomen tussen f 5000.— en f 7.000.—. Door kapitaalgebrek is het ook niet mogelijk het te vergroten tot een levensvatbare eenheid. De economische moeilijke situatie wordt nu door vele boeren toegeschreven aan het overheidsingrijpen, dat in deze sector al van oude datum is en omvangrijk. Het zijn boeren zonder toekomst en dat zien zij zelf ook wel in. De ontevredenheid en rancune zijn zo groot dat het vele boeren niet lukt, wat iedereen met een minimum aan boerenverstand wel lukt, in te zien dat ze er zonder overheidsingrijpen vele malen ellendiger aan toe zouden zijn. Trouwens, als zij het wel zouden inzien, dan

gezinsbedrijf, een anacronisme gezien de produktie-eenheden in andere sectoren van de economie, verlaten om de slichting van agrarische ondernemingen te bevorderen. Dit zijn fundamentele vragen waar een landbouwpolitiek die in de toekomst kijkt antwoorden op zal moeten geven. Willen we zowel een voortdurende bedrijfsvergroting als het handhaven van het gezinsbedrijf, een onmogelijke combinatie naar mijn idee, dan is Koekoek tot in lengte van dagen verzekerd van een kleine doch militante aanhang. Wel zijn er in landbouwkringen ontwikkelingen aan de gang die een beetje in de goede richting gaan. Het Ontwikkelings- en Saneringsfonds voor de Landbouw verleent kleine boeren van 50 jaar en ouder, die hun bedrijf willen beëindigen, een lijfrente, wat neerkomt op een vervroegde pensionering. Onafhankelijk van de leeftijd zijn de kapitaaluitkeringen bij bedrijfsinsluiting. Ook ontstaan er, nog heel pril en vaak op initiatief van de boeren, allerlei onorthodoxe samenwerkingsvormen.

De ingewikkeldheid van het landbouwbeleid, de slechte economische toestand en de confrontatie met een omvangrijk bureaucratisch apparaat (Landbouwschap), zijn vermoedelijk de belangrijkste factoren die de onrust, onzekerheid en ontevredenheid bij de kleine boeren kunnen verklaren. Wat kleine boeren en links-socialistische arbeiders, als Koekoekstemmers, bindt is hun protest tegen de ingewikkelde maatschappij waarin zij hun weg niet weten en waar „hoge heren" de zaken regelen. Veel hiervan is onvermijdelijk. Wil men aan dit protest zijn zin ontnemen dan is het nodig voorzieningen te scheppen die het voor iedereen mogelijk maken een weg te vinden in het woud van bureaucratische regelingen en procedures. Ik denk hierbij aan meer gerichte voorlichting en aan een vertrouwensfiguur van het publiek in bureaucratische, een soort „ombudsman". Op dat niveau werken wij dan aan, wat de socioloog Karl Mannheim heeft genoemd, een fundamentele democratisering. Waar de Koekoekstemmers onder de kleine boeren en die onder de, voorheen op de PvdA, PSP en CPN stemmende, arbeiders lijnrecht tegenover elkaar staan is in hun visie op de bestaande maatschappelijke orde. Het protest van de kleine boeren is niet gericht tegen de fundamenten van die orde, dat van de arbeiders wel. Het boerenprotest is rechtstreeks het arbeidersprotest linksradicaal van aard. Daarom zullen ze elkaar gezelschap wel niet al te lang verdragen.

BRAM PEPPER

Drs. A. Peper is als wetenschappelijk medewerker verbonden aan het Sociologisch Instituut van de Economische Hogeschool van Rotterdam.

Tj. S. Visser

W. G. Wolters

DE BOZ MARIAGE
HERENGRACHT 338 - TEL. 251340
AMSTERDAM-C.
opent 12-18u en 19u-21u
op zaterdag 20-21u
zondags gesloten
PROF. SANDRA VANDER